

Ob stoletnici rojstva Klementa Juga

TANJA PIHLAR

Letošnje leto mineva natanko sto let od rojstva Klementa Juga. Širši javnosti je večinoma poznan kot alpinist, ki se je še zelo mlad smrtno ponesrečil v gorah. Njegovi planinski spisi, v katerih je opisoval svoja alpinistična doživetja, po sodbi marsikaterih še danes spadajo med najboljšo slovensko alpinistično literaturo. Manj znano pa je dejstvo, da je bil Klement Jug tudi filozof, da je bil Vebrov učenec in to celo eden izmed njegovih najboljših učencev. Ob tej priložnosti naj spregovorimo nekaj besed o njegovem življenju in delu.

1. Biografski podatki

Rodil se je 19. novembra 1898 v Solkanu kot najmlajši od šestih otrok. Oče je bil mizar, mati je hodila v bližnjo Gorico prodajat zelenjavo in cvetje. Osnovno šolo je obiskoval v Solkanu in Gorici, jeseni 1910 se je vpisal na goriško gimnazijo, ki jo je zaradi izbruha prve svetovne vojne končal v Ljubljani leta 1919. Že od dijaških let dalje se je zanimal za aktualna narodnostna vprašanja. Sodeloval je v različnih narodnostno naprednih društvih, pisal je za *Dijaški almanah*, razširjal je mladinski časopis *Preporod*, med prvo svetovno vojno je odšel v vojsko na južno Tirolsko.

Leta 1919 se je vpisal na novo ustanovljeno Aleksandrovo univerzo v Ljubljani. Kot prvi glavni predmet je vpisal filozofijo in kot drugega naravoslovje. Za njegovo nadaljno poklicno pot je bilo odločilno srečanje s Francetom Vebrom, ki je leta 1920 dobil mesto univerzitetnega docenta na univerzi v Ljubljani. Veber je študiral na graški univerzi pri Alexiusu Meinongu, začetniku predmetnostne teorije, in je bil - vsaj na začetku - njen zvest zagovornik. S svojimi filozofskimi idejami je vzbudil zanimanje v širšem krogu slušateljev različnih smeri. Med njimi je še posebej izstopala skupina mladih študentov, ki se je vneto udeleževala diskusij in zvesto sledila njegovi misli. Tu naj omenimo samo nekatere: Almo Sodnikovo, Franja Čibeja, Vladimirja Bartola, Zorka Jelinčiča, Mirka Hribarja, Stanka Gogalo, Franja Žgeča; pozneje so se jim pridružili še Cene Logar, Emil Hrovat, Vinko Brumen, Rudolf Trofenik, Vladimir Kante in Milan Rakočević. Veber je v Jugu že zgodaj odkril nadarjenost za filozofijo. Jug se je sicer goreče navduševal za njegovo filozofijo, vendar pa je ohranil tudi kritičnost in pogosto ni varčeval s kritičnimi opazkami. O njunem prijateljskem odnosu najbolje pričajo besede, ki jih je zapisal Veber ob njegovi smrti v *Planinskem vestniku*: "Imenoval me je rad svojega učitelja in dobrotnika; zdaj smem pribiti, da je bil najmanj v enaki meri on moj učitelj in dobrotnik. Moj učitelj: z dejanskim svojim življenjem me je učil trdo verovati v človeštvo, osobito pa v ono, od katerega je vse odvisno, v mladino. Moj dobrotnik: ure, ki sem jih prebil z njim, spadajo z onimi, ki sem jih preživel svojčas v krogu svojih lastnih učiteljev, med najlepše ure mojega življenja, ki bi jih ne zamenjal za 'celo življenje'".¹

¹ France Veber: "Dr. Jugova miselnost", *Planinski vestnik* št. 10/11, 1924, str. 235.

14. junija 1923 je opravil absolutorij. Nekaj dni kasneje, 27. junija, je promoviral za doktorja filozofije z 240 tipkanimi stranmi dolgo razpravo, ki je imela naslov "O nagonskih doživljajih. I. del. O vzročnosti duševnosti". V njej je načel zapleteno vprašanje vzročnosti doživljanja, ki v brentanovski tradiciji spada v domeno genetične psihologije. 2. julija 1923 je bil nato imenovan za asistenta v seminarju za teoretično filozofijo. Na Vebrovo pobudo je še istega leta odšel za dva semestra študirat na univerzo v Padovi k eksperimentalnemu psihologu in nekdanjemu Vebrovemu učitelju Vittoriju Benussiju. Toda njegova pričakovanja se niso izpolnila, saj mu eksperimentalna psihologija ni nudila odgovorov na vprašanja, ki so ga v tem času zapolnjevale. V Padovi se je začel intenzivneje ukvarjati z etično problematiko. Izdelal je zasnutek za svojo etiko, ki jo je nameraval predložiti kot svoj habilitacijski spis. Vendar je delo ostalo v fragmentarni obliki - med poletnimi semestralnimi počitnicami se je pri plezanju 11. avgusta 1924 smrtno ponesrečil v zahodnem delu severne Triglavske stene.

2. Dela

Za časa svojega življenja je Jug objavil samo nekaj krajših spisov o svojih alpinističnih doživetjih, ki so v letih 1922-24 redno izhajali v *Planinskem vestniku* (gl. bibliografijo na koncu članka). S področja filozofije sam ni ničesar objavil. Vsi njegovi spisi s filozofsko vsebino so ostali v rokopisu. Danes njihovega točnega števila ni več mogoče zanesljivo ugotoviti, čeprav je videti, da jih ni bilo tako malo. Po navedbah Vladimirja Bartola in Zorka Jelinčiča² naj bi njegova filozofska zapuščina obsegala naslednje rokopise:

a) seminarske naloge, ki jih je Jug redno pisal vsak semester. Znani so naslovi nekaterih: "O heteronimiji čustev" (zimski semester 1920/21), "O evidenci in zunanji zaznavi" (poletni semester 1920), "O vrednočenjih (kompleksi in variante), I. del" (zimski semester 1921/22), "O vrednočenjih (elementi vrednočenj), II. del" (poletni semester);³

b) predavanja in koncepte zanje: "O vrednočenjih", "O vesti", "Psihološki temelji vzgoje", "O grehu in zadoščenju", ipd.;⁴

c) različne zapise in zabeleške: "Problemi moralnih ± dejanj iz dnevnega življenja", "Praktični problemi: Eseji iz življenja, vzgoje in politike (Pregled od[nosni] material I-VII)", "Vrednostna Č(ustva) in Str(amljenja), Psihološki material", "Socialni problemi", "Zgodovinski materializem", "Turistika", "Izvor dobrega in zlega (sozlo) ...", "Nazornost", "O bistvu smisla", "Psihološki temelji vzgoje", "O vesti", "Diskretnost", "O spolnem problemu", "Determiniranje duševnosti", ipd.;⁵

d) gradivo za etiko;

e) doktorsko disertacijo "O nagonskih doživljajih. I. del. O vzročnosti duševnosti" iz leta 1923.

Po njegovi smrti je nameraval Veber izdati pretežni del njegove filozofske zapuščine, vendar se mu je ta namera posrečila zgolj v manjši meri: leta 1925 je v reviji *Gruda* izšlo njegovo predavanje z naslovom "O človeški vesti"; leta 1930 je bila v *Odmevih* objavljena njegova seminarska naloga z naslovom "Evidenca in spoznavanje"

² Gl. V. Bartol: "O literarni zapuščini Klementa Juga" in Z. Jelinčič: "Jugovi spisi, filozofska dela v rokopisu, spisi o Jugu", v: *Dr. Klement Jug. Veliki slovenski filozof* (Z. Jelinčič, V. Kajzelj, V. Bartol), Planinska zveza Slovenije, Ljubljana 1956, str. 60-67 in 77-78.

³ Gl. Jelinčič, prav tam, str. 77.

⁴ Gl. Bartol, prav tam, str. 60.

⁵ Gl. Bartol, prav tam, str. 62.

(gl. bibliografijo). Nič bolj usoda ni bila naklonjena njegovi disertaciji, ki ni bila nikoli objavljena: zataknilo se je namreč že pri iskanju založnika. Poleg tega se je pozneje celo izgubila. Tu naj omenimo še, da se je Veber z obravnavo Jugovih spisov ukvarjal tudi v svojem seminarju, da bi z njimi seznanil širši krog študentov, in sicer jim je posvetil zimski in poletni semester 1925/26. Z njegovo zapuščino so se poleg Vebra ukvarjali še nekateri drugi - v tej zvezi velja omeniti zlasti Bartola in Jelinčiča - vendar iz izjemo nekaterih krajših fragmentov ni bilo več ničesar na novo objavljenega.

Po vsem videzu je večji del njegove filozofske zapuščine danes izgubljen. Svoje so naredila vojna leta, preselitev filozofskega seminarja na Filozofsko fakulteto, ipd. Tri njegove seminarske naloge - "Historični materijalizem", datirano z dne 20. 12. 1922, "O evidenci in zunanji zaznavi, 2. del" (ta naloga nima datuma) in obsežnejše seminarsko delo, ki obsega 65 strani v rokopisu in pri katerem naslov in letnica nastanka nista več ohranjeni - danes hrani rokopisni oddelek NUK-a v Ljubljani.

Iz tega je razvidno, da Jugove filozofske misli danes ni več mogoče v celoti rekonstruirati. Premalo je ohranjenega gradiva, izgubljena je tudi njegova doktorska disertacija, na podlagi katere bi bilo mogoče povedati kaj več o njegovem razhajanju z Vebrovo filozofijo. Po drugi strani pa je Jug umrl premlad, tako da se njegova filozofska misel še ni uspela povsem do kraja izkristalizirati. Zato smo se pri prikazu njegove misli prisiljeni v večji meri opirati na to, kar so o njem zapisali njegovi sodobniki, zlasti Veber, čeprav tega ni veliko in je še to bolj informativne narave. Toda nedvomno je dejstvo, da je bil Jug nadarjen filozof; o tem pričajo vsi njegovi kolegi, pa tudi Veber ga na večih mestih označuje kot enega izmed svojih najboljših učencev.

Jug se je ukvarjal predvsem z opisno (ali analitično) psihologijo in spoznavno teorijo, proti koncu svojega študija pa se je začel posvečati tudi problemom razvojne psihologije in etiki. V njegovih prvih spisih je mogoče opaziti, da v glavnem sledi Vebrovim izvajanjem, četudi se ne strinja vselej z njim, medtem ko se v svojih poznejših spisih, zlasti pa v svoji doktorski nalogi, že začne oddaljevati od njegove filozofije. Tu bomo njegove spise prikazali po posameznih področjih.

3. Psihologija

Spisov, ki se ukvarjajo s psihološko tematiko, je ohranjenih izredno malo. Jug se je sprva - tako kot Veber - ukvarjal predvsem z opisno ali analitično psihologijo. Rekli smo že, da je Veber v prvem obdobju sledil Meinongovi predmetnostni teoriji, ki pa jo je pozneje v precejšnji meri predrugačil. Zato je tudi v Jugovih spisih iz tega časa opazen vpliv te teorije. Videti je, da je podobno kot Veber - in za razliko od Meinonga - dajal večji poudarek psihološkemu raziskovanju.

Za Vebra je psihologija disciplina, ki spada v organski sestav filozofskih znanosti.⁶ Je samostojna znanost in ima tako svoj predmet kot tudi metodo raziskovanja. Predmet psihologije so duševni pojavi, ki so nam dostopni v notranji izkušnji. V skladu s tem jo Veber definira kot vedo o predmetih notranje izkušnje. V prvi vrsti ji pritičeta dve nalogi: prva naloga psihologije je opisovanje, razčlenjevanje in razvrščanje duševnih pojavov ter iskanje splošnih zakonitosti, ki veljajo med temi pojavi. S tem se ukvarja opisna ali analitična psihologija. Druga naloga psihologije je razlaga duševnih pojavov, kar pomeni, da se ukvarja tudi z raziskovanjem njihovih vzročnih pogojev. To spada v domeno eksperimentalne psihologije. Temeljna metoda psihologije je samoopazovanje: z njim je mišljeno opazovanje doživljanja, kakor jih doživlja raziskovalec sam, pri čemer predpostavljamo, da imajo vsi ljudje enake doživljanje. Eksperimentalna

⁶ Gl. F. Veber: *Analitična psihologija*, Kleinmayr & Bamberg, Ljubljana 1924, str. 5 in nasl.

psihologija poleg te metode uporablja tudi eksperiment, tj. namerno povzročanje tistih duševnih pojavov, ki jih želi raziskati. Z njim si pomaga zlasti pri razlagi pojavov, ki so težje dostopni opazovanju. Seveda pa je pri svojem raziskovanju povsem odvisna od dognanj opisne psihologije.

Videti je, da je bil tudi Jug podobnih misli. Tako kot Veber deli doživljanje na dve veliki skupini: na razumske in na emocionalne doživljanje, pri čemer spadajo k prvim predstave in misli, k drugim pa čustva in stremjenja. Kot je razvidno iz naslovov seminarskih nalog, se je ukvarjal zlasti z analizo emocionalnih (ali nagonskih) doživljanj, in sicer v prvi vrsti z vrednostnimi čustvi (veselje, žalost, spoštovanje, zaničevanje, strah in pogum, ipd.), medtem ko ga razumski del duševnosti ni pritegnil v takšni meri. Gradivo za svoje psihološke analize je večinoma črpal iz svojih lastnih doživetij, pa tudi doživetij, ki mu jih je nudila bližnja okolica. Pogosto se je skliceval tudi na primere iz književnosti; navajal je zlasti Cankarja, Župančiča, Aškercia, Prešerna, ipd., pozneje pa tudi Dostojevskega in Tolstoja.

V edinem ohranjenem spisu, ki obravnava psihološko problematiko (naslov in letnica nastanka nista znani), se Jug ukvarja z analizo duševnih aktivnosti, s katerimi spoznavamo predmete višjega reda. Takšnih aktivnosti je več vrst, in sicer jih razlikuje glede na to, ali povzročajo spremembo na vsebinski ali aktini strani doživljanja: vsebinska aktivnost je npr. sklepanje, ki ga najdemo pri vseh vrstah doživljanja; za aktino aktivnost pa je značilno, da vede od pristnih k nepristnim doživljanjem. V tem spisu Jug posebej obravnava tudi pojmovne doživljanje. Po njegovem mnenju predmeti takšnih doživljanj niso samo predmeti nasploh, do katerih pridemo z abstrakcijo, ampak tudi posamični predmeti. Pojmovne doživljanje je zlasti težko ločevati od nepristnih predstav. Za njihovo razlikovanje ponuja Jug naslednji kriterij: medtem ko je za realizacijo in trajanje nepristnih predstav potrebna duševna aktivnost, pa so pojmovni doživljanji po svojem značaju pasivni.

Tu velja omeniti, da Juga psihologija ni zanimala samo kot teoretična disciplina, ampak je vseskozi poudarjal tudi njen praktični pomen. Menil je, da lahko njena dognanja s pridom uporabimo v praktičnem življenju. V pismu Vebru z dne 12.7. 1921 pravi o tem takole: "Kar se tiče filozofije, imam vsaj začasno skoro edino v psihologijo zaupanje. Prvič je tu možna mnogo večja znanstvenost nego v ostalih disciplinah, ker uporabljamo empirijo, teorijo pa lahko empirično kontroliramo. Drugič pa ima psihologija tudi velik praktični pomen. Imamo mlado državo, ki komaj diha radi notranjih bojov. Koliko bi ji koristil psiholog, ki bi znal najti sredstva za konsolidacijo duš, za organizacijo teh mnogoličnih volj. In taka sredstva se dajo najti".⁷ Jug je svojo poglobljeno nalogo videl ravno v tem, da z znanostjo koristi svojemu narodu. V omenjenem pismu Vebru nadaljuje takole: "Če ste brali mojo zadnjo nalogo, ste opazili, kako sem stremel pri svojem delu, da odkrijem zakone, ki determinirajo doživljanje. Nekaj takih zakonov sem podal že v nalogi, podrobno pa bom determiniranje doživljanja obdelal v disertaciji. Snovi imam že precej. Jaz pojdem v tej smeri dalje, ker ima to delo vrednost za znanost in za narod, in me vedno bolj priteguje nase. Kar more, to mož storiti je dolžan. In če morem koristiti v dveh smereh, tudi moram".

Pozneje se je začel zanimati tudi za vprašanja genetične psihologije. Zanimal ga je zlasti realni potek doživljanja, nastajanje in minevanje doživljanja. S temi vprašanji se je ukvarjal že v svojih zadnjih seminarskih nalogah, podrobneje pa jih je obdelal v svoji doktorski disertaciji. Ker danes ni o tem ohranjenega nobenega gradiva, se tu opiramo

⁷ To Jugovo pismo Vebru se nahaja v Vebrovi zapuščini, ki jo hrani Raziskovalni in dokumentacijski center za avstrijsko filozofijo iz Gradca.

na Vebrov sestavek "Dr. Klement Jug - človek in znanstvenik".⁸

Po Vebrovih besedah je Jug v svoji disertaciji skušal podati razlago emocionalnih pojavov. Razložiti nek duševni pojav pa v prvi vrsti pomeni, da poiščemo vzrok, ki je ta pojav povzročil. Jasno je, da nam pri tem golo samoopazovanje ne more več zadoščati, čeprav seveda brez njega razlaga duševnih pojavov ni mogoča. Vendar pa je Jug odklonil tudi eksperiment, ki ga v ta namen uporablja eksperimentalna psihologija. Namesto tega si je pomagal z induktivno metodo, s katero naj bi psihologija dobila "materijal iz istinitega življenja" (prav tam, str. 63) in ki naj bi mu zagotovila predvsem širošo bazo podatkov za raziskovanje. Rezultati, do katerih je prišel po taki poti, so bile induktivne posplošitve, katerim pa za razliko od rezultatov, dobljenih z eksperimentiranjem, manjka empirična verifikacija. Takšno psihologijo imenuje Veber analitično-induktivna psihologija, njeno metodo pa induktivno samoopazovanje (prav tam, str. 62). Po njegovem mnenju ima takšna psihologija prednost pred obema klasičnima psihološkima disciplinama: pred opisno psihologijo, kolikor imajo njene ugotovitve tudi induktivno podporo, pred eksperimentalno pa, ker z njeno pomočjo pridemo do splošnih zakonov razvoja duševnosti, ne da bi obtičali pri množici posamičnih dejstev. Seveda pa danes takšne psihologije ni več mogoče objektivno oceniti.

4. Spoznavna teorija

Nekoliko več je ohranjenih spisov, ki obravnavajo spoznavnoteoretska vprašanja. Za Juga je spoznavna teorija neločljiva od psihologije, saj nam edino slednja more pokazati pravo pot do rešitve vseh spoznavnoteoretskih problemov. Zanimiva je zlasti njegova seminarska naloga z naslovom "Evidenca in spoznavanje", ki je bila objavljena postumno v *Odmevih* (gl. bibliografijo). V njej je Jug izpričal že znatno mero samostojnosti; prav tako je lepo vidno, v katerih točkah se ne strinja z Vebrom. Spis je po vsebini razdeljen na tri dele: na začetku povzame Jug temeljne Vebrove misli, ki jih nato podvrže kritiki, na koncu pa poišče rešitve, ki se mu zdijo ustreznejše.

Za Vebra je vsako spoznanje neka trditev, čeprav pri tem ne velja, da bi bila tudi vsaka trditev že spoznanje.⁹ Zato je treba najti kriterij, po katerem bi lahko trditve, ki so spoznanja, razlikovali od trditve, ki to niso. Odgovor na to vprašanje dobimo, če si ogledamo razliko med trditvami in drugimi vrstami misli, tj. dopustitvami. Tako kot Meinong meni Veber, da so samo trditve misli s prepričanjem. Prepričanje pa ima različen izvor: tako lahko izvira bodisi a) iz misli same, b) iz njenih psiholoških podlag ali pa c) iz povsem drugih dejavnikov, kot so ponavljanje, čustva in sugestija. V prvem in drugem primeru so prepričanja avtonomna, v zadnjem primeru pa imamo opravka s heteronomnim prepričanjem. Po Vebri so vsa spoznanja avtonomna prepričanja, medtem ko heteronomnim prepričanjem ne moremo pripisati spoznavne vrednosti. Avtonomna prepričanja so poleg tega tudi razvidna; evidenca je namreč lastnost, ki pripada zgolj spoznanju. Na podlagi zgornjega razlikovanja je mogoče ločiti tudi apriorno in aposteriorno spoznanje: apriorna spoznanja so trditve, pri katerih prepričanje izvira iz predočevanja misli same; pri aposteriornem spoznanju pa izvira iz predočevanja psiholoških podlag misli.

Jug kritizira Vebra v več točkah. Tako meni, da je razlikovanje med avtonomnim in heteronomnim prepričanjem samo zunanji znak spoznanja in ne kriterij, s katerim bi

⁸ Ta sestavek je bil objavljen v: *Dr. Klement Jug*, Izdalo in založilo Dijaško društvo 'Adrija' v Gorici, Gorica 1926, str. 47-79.

⁹ Za več o Vebrovi spoznavni teoriji gl. Bojan Žalec: "Spoznavna teorija zgodnjega Vebra", *Analiza* št. 1, Ljubljana 1997, str. 127-136.

lahko določili, ali je neka trditev spoznanje. Spoznanje običajno sploh predhodi prepričanju: kdor nekaj spozna, dopušča to najprej samo kot domnevo, da bi šele potem, ko je to spoznal, imel o tem tudi prepričanje. Prav tako je v posameznih primerih težko ugotoviti, od kod izvira prepričanje. Pri določitvi spoznanja je Veber običal v "blodnem krogu": po Jugu se do takšnega kriterija za spoznanje lahko dokopljemo le, če že prej vemo, kaj je spoznanje. Toda pglavitna napaka, ki jo je pri tem zagrešil Veber, je v tem, da je ta kriterij iskal v aktini strani doživljajev, namesto da bi ga postavil v njihovo vsebino. Kot meni Jug, se namreč trditve, ki so spoznanja, od vseh ostalih trditev ločijo ravno po predmetu. Predmeti trditev pa so dejstva. In dejstva, ki jih lahko spoznamo, so za razliko od ostalih dejstev, ki niso predmet spoznanja, faktična, istinita. Trditve, ki so spoznanja, nam torej predočujejo ravno faktičnost dejstev. S tem pridemo do nove opredelitve evidence: evidenca je "ona komponenta na miselni vsebini, ki predočuje istinitost dejstva" (prav tam, str. 47). Jugova definicija spoznanja se tako glasi: "spoznavanje je misel, koje vsebina vsebuje tudi evidenco, t.j. predočevalca istinitosti" (prav tam, str. 49). Na tem mestu je mogoče ločiti tudi spoznanje od prepričanja: pri spoznanju je naša pozornost usmerjena na predmet, na faktičnost dejstva, medtem ko pri prepričanju ostaja na subjektivni strani, pri resničnosti misli. V nadaljevanju spisa Jug razišče, v čem se apriorno in aposteriorno spoznanje razlikujeta med seboj. Kolikor imamo pri obeh opravka z eno in isto evidenco, je očitno, da razlike med njima ne gre iskati v evidenci. Prav tako so v zmoti tisti, za katere je ta razlika v nujnosti (apriorno spoznanje je nujno) ali v psiholoških faktorjih (apriorno spoznanje je razumevanje z vpogledom) (prav tam, str. 52). Nič bolj uspešen ni poskus, da bi apriorno spoznanje poistovetili z neeksistenčnim in aposteriorno z eksistenčnim spoznanjem: po Jugu lahko a posteriori spoznamo tudi neobstoječe predmete in a priori predmete, ki imajo eksistenco. Toda nedvomno je, da je ta razlika med obema vrstama spoznanja na predmetni strani, in sicer gre za razliko v veljavnosti dejstev. Ta pa je lahko brezčasna ali časovno omejena. Za Juga je tako apriorno spoznanje spoznanje, s katerim spoznavamo brezčasna dejstva, medtem ko aposteriorni spoznamo dejstva, ki imajo začasno veljavnost (prav tam, str. 54). V sklepnem delu spisa Jug ugotavlja, da lahko na dejstvih razločimo tri kvalitativne komponente: pozitivnost oziroma negativnost, faktičnost in veljavnost dejstev. Na doživljajski strani jim ustrezajo pozitivnost oziroma negativnost, evidenca in apriornost ali aposteriornost kot predočevalca brezčasne oziroma začasne veljavnosti dejstev. To so vsebinske komponente misli. V skladu s tem opredeli Jug spoznanje kot misel, katere vsebina ima dve kvalitativni komponenti, in sicer pozitivnost ali negativnost in evidenco; apriorno in aposteriorno spoznanje pa imata poleg teh kot tretjo komponento tudi apriornost oziroma aposteriornost.

Omeniti velja še krajši spis z naslovom "Evidenca in zunanja zaznava", ki ni datiran in v katerem Jug načne vprašanje, kaj lahko spoznamo z zunanjo zaznavo. Spis je po svoji vsebini pretežno kritično naravnan; v njem podvrže kritiki nekatere Meinongove in Vebrove trditve, čeprav v osnovi sledi Vebrovim izvajanjem. Jug se je v svoji obravnavi omejil na zaznavo realnih osnov. V nasprotju z Meinongom meni, da ne zaznavamo samo eksistence stvari, ampak tudi dejstva. Ali natančneje: to, kar v prvi vrsti zaznamo z zunanjo zaznavo, so takovostna dejstva (kot npr. papir je bel). Kar zaznamo na tak način, so fenomenalne lastnosti stvari, medtem ko stvari, ki so nosilci teh lastnosti, ne zaznamo. S tem smo prišli do razlike med kajstvom in kakovostmi. Pri tem je stvar na sebi, noumenon, za Juga neka svojevrstna realnost, ki jo fenomenalne lastnosti določajo le toliko, da jo lahko zaznamo. Vendar pa je samo pripisovanje lastnosti stvarjem na sebi že razlaga in ni več stvar zaznave. Stvari na sebi so kot kajstva predmeti višjega reda in jih ne moremo zaznati, če ne zaznamo hkrati tudi njihovih lastnosti; nasprotno pa lastnosti lahko zaznamo, ne da bi zaznali stvari na sebi. Toda

čepprav so za nas nezaznatne, a prior vemoi, da obstajajo, in sicer na podlagi zakona, da ni kajstev brez lastnosti in nasprotno. Na podlagi tega zakona je mogoče sklepati tudi na obstoj noumenalnih lastnosti, pri čemer nam fenomenalne lastnosti služijo kot pomožni predmeti za njihovo spoznanje. Jug meni dalje, da so tudi nekatera spoznanja o zunanjem svetu po svoji naravi apriorna, čeprav slonijo na empiričnih dognanjih. Tako denimo a priori spoznamo, da je svet, ker eksistira, večni; da v njem vlada kavzalnost; da stvari ne morejo obstajati brez lastnosti ipd., pa tudi že samo eksistenco stvari.

5. Etika

Z etično problematiko se je začel Jug podrobneje ukvarjati v času svojega študija v Padovi. Ta disciplina mu je bila najbližje: omenili smo že, da zanj teorija in vsakdanja izkušnja nista bili medsebojno ločljivi. Toda čeprav njegovo ukvarjanje z etiko časovno sovпада z Vebrovim (ta je ravno leta 1923 izdal svojo obsežno delo *Etika*), pa se od njega močno razlikuje. Kot je znano, je Veber skušal po vzoru Aristotelove logike zgraditi svojo etiko kot sistem najslošnejših aksiomov, ki jim mora slediti vsakdo, če naj bosta njegovo čustvovanje in stremljenje pravilna. Veljavnost takšnih aksiomov je seveda brezčasna in ni odvisna od tega, ali jih kdo upošteva. Takšna etika ničesar ne predpisuje, ampak obsega samo pravila za pravilno vrednotenje. Kot taka je normativno dopolnilo analitični psihologiji. Juga takšna formalna izpeljava etike ni pritegnila. Prav tako ga ni zanimala geneza etičnih nazorov, ampak je skušal svojo etiko zgraditi neposredno iz fenomena dobro in zlo. Za izhodišče je pri tem vzel vest. To svojo odločitev v pismu Vebru z dne 6. 2. 1924 pojasnjuje takole: "(...) Poleg psiholoških problemov me zanimajo tudi oni iz etike. Z osnovanjem logike nagnonske pameti ste storili že toliko, da bo težko še kaj novega doprinesiti. Odprti pa še ostajajo problemi materialnih zakonov etike, ki ste jih Vi načeli, v kolikor se dajo raziskati s pomočjo formalnih zakonov samih. Jaz sem pa mesto formalnih zakonov vzel za izhodišče analizo vesti ter dobrega in zlega samega na sebi kot predmeta, da bi prišel do materialnih zakonov etike. Pri tem mi je bila neobhodni pripomoček moja tankočutna občutljivost lastne vesti. Problemi zahtevajo skrajne previdnosti. Toda prišel sem do mnogih rezultatov, ki mi krasno razlagajo celo vrsto etičnih izkušenj iz življenja. (...) Problemov pa se mi odpira tu še vedno več in bom imel še veliko dela".¹⁰

Vest obravnava Jug v kratkem predavanju z naslovom "O človeški vesti", ki ga je imel na Primorskem, objavljeno pa je bilo leta 1925 v *Grudi* (gl. bibliografijo). Po Jugu spada vest k "doživljajem srca" (prav tam, str. 98), in sicer je čustvo, ki "nagiba našo voljo" (prav tam, str. 98) (ostala čustva so še: hedonska, vrednostna, umetniška in logična čustva). Definira jo kot "čustvo, s katerim človek spoznava, ali je kako dejanje pravilno ali nepravilno" (prav tam, str. 98), ali še drugače rečeno: z njo spoznavamo to, kaj je dobro in zlo. Med vsemi čustvi ji pripada najvišje mesto: je kot razsodnica, ki ureja ostala čustva in brez katerih bi bila ta brez vsakega smotra in reda. Takšna čustva imajo samo ljudje (v nasprotju s tem imajo hedonska in vrednostna čustva tudi višje razvite živali) in so se v zgodovini človeštva pojavila razmeroma pozno: ljudje so bili sprva sploh brez vesti in so se v svojih dejanjih ravnali zgolj po hedonskih in vrednostnih čustvih, kar je bilo nenazadnje pogojeno s tem, da njihove potrebe še niso bile zadosti razvite. Vest se je razvila šele na poznejši stopnji skupaj z znanostjo (a časovno za umetnostjo). Tako kot razum je prirojena: človek se rodi z dispozicijo zanj, čeprav ni nujno, da se bo pri njem kdaj dejansko razvila. V ta namen je potrebna vzgoja. Pri

¹⁰ Gl. France Veber: "Dr. Klement Jug - človek in znanstvenik", v: *Dr. Klement Jug*, Izdalo in založilo Dijaško društvo 'Adrija' v Gorici, Gorica 1926, str. 69.

posamezniku se razvije razmeroma pozno: tako denimo pri majhnih otrocih in mladostnikih sploh še ni razvita. Toda to se ne zgodi vedno: obstajajo ljudje, pri katerih se vest sploh ni razvila, nato tisti, pri katerih je ta bolj ali manj razvita, in naposled "ženiji vesti" (prav tam, str.141), pri katerih je razvita kar v največji meri, kot je to pri začetnikih vseh svetovnih religij. Po Jugu je mogoče privzgojiti vest na dva načina: vest se razvije pri človeku, če lahko sam presoja svoja dejanja glede na njihovo pravičnost, se pravi, če sam izkusi, kaj je dobro in zlo. Toda ker večina ljudi tega ne zmore sama storiti, ji je treba pokazati, kako naj deluje, da bo njeno delovanje v skladu z vestjo. To pa je naloga religije. Vendar pa religija in vest nista vselej združljivi: kolikor religija uči slepega verovanja v svoje nauke, zaide v nasprotje z vestjo, ki pomeni ravno zmožnost kritičnega presojanja in spoznavanja dobrega in zla. Religija mora zato pustiti prosto pot tistemu, ki ima že razvito vest in se pri vzgoji omejiti samo na ljudi, pri katerih ta (še) ni razvita. Čeprav je tako religija za zdaj nepogrešljiva pri vzgoji vesti, pa si je mogoče zamisliti, da se bo človeštvo nekoč ravnalo izključno po lastni vesti.

V svojem predavanju Jug ni uspel zadovoljivo pojasniti objektivne veljavnosti dobrega in zla, ampak je enostavno predpostavil, da vsi ljudje, ki imajo razvito vest, vrednotijo na enak način. Z etiško problematiko so nenadajne prežeti tudi njegovi planinski spisi. Jug je že kmalu spoznal, da je volja tista gonilna sila, ki usmerja vsa človekova dejanja, o čemer so mu pričale zlasti njegove alpinistične izkušnje. V alpinizmu je videl ravno najboljše sredstvo za vzgojo volje. Poleg tega si je prizadeval, da bi v planincih vzbudil občutek tovarštva, zvestobe, požrtvovalnosti, ipd., vendar na tem mestu tega ne moremo podrobneje obravnavati.

Ob tej priložnosti smo se odločili, da v nespremenjeni obliki ponatisnemo omenjeno Jugovo predavanje o vesti.

BIBLIOGRAFIJA:

I. Jugovi spisi:

a) filozofski spisi:

"O človeški vesti" (izdal F. Veber), *Gruda* II/1925, str. 63-64, 97-99, 136-141, 173-174, 203-204, 232-236.

"Evidenca in spoznavanje" (izdal F. Veber), *Odmevi* I/1930, knj. III, str. 43-56.

"Aforizmi" (izbrala A. Sodnik), v: *Dr. Klement Jug*, Izdalo in založilo Dijaško društvo 'Adrija' v Gorici, Gorica 1926, str. 81-105.

"O grehu in zadoščenju", v *Dr. Klement Jug, Veliki slovenski alpinist* (Z. Jelinčič, V. Kajzelj, V. Bartol), Planinska zveza Slovenije, Ljubljana 1956, str. 62-64.

"Historični materijalizem", rokopis.

"O evidenci in zunanji zaznavi", rokopis.

Rokopis, pri katerem naslov ni ohranjen.

b) alpinistični spisi

"Trije krti v snegu", *Planinski vestnik* XXII/1922, str. 23-28, 53-55.

"Na Jalovec", *Planinski vestnik* XXIII/1923, str. 14-28.

"Splošno poročilo: zimske ture, Jalovec, severna Triglavska stena i.dr.", *Planinski vestnik* XIII/1923, str. 89-91.

- "Plezalne ture v vzhodnih Julijskih in v Kamniških planinah", *Planinski vestnik* XXIV/1924, str. 32-37, 60-64, 84-89, 97-101, 121-126, 145-151, 177-185, 201-211, 277-285.
- "Plezalne ture v Kamniških-Savinjskih Alpah", *Planinski vestnik* XXV/1925, str. 3-8, 25-32, 54-63.
- "Plezalni zapiski", *Planinski vestnik* XXVI/1926, str. 5-8, 30-35, 60-63, 77-79, 108-113.
- "Ali palica ali cepin", *Planinski vestnik* XXVII/1927, str. 82-83.
- "O smotru alpinizma", *Planinski vestnik* XXVIII/1928, str. 3-6.
- "Kako vzgajati voljo" (fragment), v: *Dr. Klement Jug. Veliki slovenski alpinist* (Z. Jelinčič, V. Kajzelj, V. Bartol), Planinska zveza Slovenije, Ljubljana 1956, str. 76-77.
- Zbrani planinski spisi* (uvodna beseda V. Bartol), Planinska matica, Ljubljana 1936.
- Stena in smrt: planinčevi zapiski* (spremna beseda A. Učakar), Založba Karantanija, Ljubljana 1997.

II. Sekundarna literatura (izbor):

a) življenjepisni podatki:

- Zorko Jelinčič: "Dr. Klement Jug (1998-1924)", v: *Dr. Klement Jug*, Izdalo in založilo Dijaško društvo 'Adrija' v Gorici, Gorica 1926, str. 5-45.
- Zorko Jelinčič: "Življenje in delo", v: *Dr. Klement Jug. Veliki slovenski alpinist* (Z. Jelinčič, V. Kajzelj, V. Bartol), Planinska zveza Slovenije, Ljubljana 1956, str. 7-29.

b) o filozofski miselnosti:

- Vladimir Bartol: "Dr. Jugov etični nazor", v: *Dr. Klement Jug*, Izdalo in založilo Dijaško društvo 'Adrija' v Gorici, Gorica 1926, str. 107-116.
- Vladimir Bartol: "O literarni zapuščini Klementa Juga", v: *Dr. Klement Jug. Veliki slovenski alpinist* (Z. Jelinčič, V. Kajzelj, V. Bartol), Planinska zveza Slovenije, Ljubljana 1956, str. 60-67.
- France Veber: "Dr. Jugova miselnost", *Planinski vestnik* XXIV/1924, str. 231-236.
- France Veber: "Dr. Klement Jug - človek in znanstvenik", v: *Dr. Klement Jug*, Izdalo in založilo Dijaško društvo 'Adrija' v Gorici, Gorica 1926, str. 47-79.

c) o alpinizmu:

- Zorko Jelinčič: "Jug - planinec", v: *Dr. Klement Jug*, Izdalo in založilo Dijaško društvo 'Adrija' v Gorici, Gorica 1926, str. 117-153.
- Zorko Jelinčič: "Planinec", v: *Dr. Klement Jug. Veliki slovenski alpinist* (Z. Jelinčič, V. Kajzelj, V. Bartol), Planinska zveza Slovenije, Ljubljana 1956, str. 54-60.
- Zorko Vladimir Kajzelj: "Plezalčevi spomini na dr. Klementa Juga", v: *Dr. Klement Jug. Veliki slovenski alpinist* (Z. Jelinčič, V. Kajzelj, V. Bartol), Planinska zveza Slovenije, Ljubljana 1956, str. 29-51.